

דרומית פלמנבאום | ענת מורן | ד"ר רחל שוין

הפסקה

הבעה במחשבה תחילה

מדריך למונה

בעלי החיים חיים במבנה חברתי של קבוצות קטנות או גדולות. מבנה חברתי זה יושקע תקשורת יעילה בין הפרטים. כאן עולה השאלה האם יש שפה לחיות? בעלי חיים רבים נוטים להיות באמצעות קולות, ריחות, צבעים ותנועות. היות זה עם זה באמצעות קולות, ריחות, צבעים ותנועות. היות רבות משתמשות בקולות שונים כדי ליצור קשר עם בני מינם. בפסקה זו יוצגו כמה דוגמאות למתקשרים בעזרת קולות: המרמיטה ונמלה שריקה חדה וארוכה כדי להזהיר את סכנה, היא משמיעה שריקה חדה וארוכה כדי להזהיר את חברותיה. לאחר שהסכנה חלפה, היא משמיעה שריקות, חרישיות. דוגמה נוספת היא הפיקה, המשמיעה שריקות, כאילו הן באות מכיוונים שונים ובקולות שונים. תכסים זה מבלבל את האויב. אם נעקוב בסבלנות אחר בעלי חיים ונאזין לשיחתם, נגלה כי יש עוד דרכים רבות לתקשר ביניהם.

תוכן העניינים

5	.....	תיאור התוכנית
5	.....	מטרות התכנית
5	.....	בסיס תאורטי
9	.....	הערות והנחיות למורה
9	.....	מבנה התכנית
10	.....	העשרה מילונית על מוגים בסיסיים - המלצות
10	.....	מהי פיסקה
11	.....	העלאת מידע
14	.....	ארגון המידע
15	.....	סוגי הכללות
21	.....	הכתיבה
24	.....	החלק השליט
24	.....	משפט מכליל ומשפט מפרט
25	.....	כתיבת החלק השליט
26	.....	כתיבת גוף הפסקה
29	.....	כתיבת המשפט המסיים
31	.....	הפעלת משוב על הפסקאות
33	.....	ארגון המידע להככללות

תיאור התכנית

אכלוסיית היעד:

התכנית מיועדת לתלמידים בכיתות ז' - ח'.

מטרות התכנית

- ◆ פיתוח אוצר מילים / העשרת אוצר המילים / הרחבת אוצר מילים
- ◆ פיתוח אסטרטגיות קוגניטיביות: מיון, סיווג, הגדרה ומהותיות
- ◆ הכרת סכמות כתיבה אקספוזיטרית
- ◆ פיתוח חשיבה מטה־קוגניטיבית

פיתוח אוצר מילים

- ◆ הקניית אוצר מילים המציינות קטגוריות־על וקטגוריות־משנה (הכללות)
- ◆ פיתוח יכולת הגדרה
- ◆ פיתוח מילים המציינות מערכות יחסים (מילות פונקציה)

פיתוח אסטרטגיות קוגניטיביות

- ◆ פיתוח הצורך בדיוק
- ◆ התייחסות לתכנים מהותיים
- ◆ הקניית אסטרטגיות מארגנות: סיווג ומיון
- ◆ פיתוח תהליכי עבודה שיטתיים

הכרת סכמות של כתיבה אקספוזיטרית

- ◆ הכרת מבנה הפסקה
- ◆ הכרת קשרים טקסטואליים
- ◆ הכרת מבנים רטוריים: רצף, תיאור שימושי ועוד

פיתוח חשיבה מטה־קוגניטיבית

- ◆ פיתוח תהליכים מטה זכרוניים (פיתוח תהליכים לאיתור ידע אישי וידע עולם)
- ◆ פיתוח תהליכי קבלת החלטות
- ◆ פיתוח המודעות ליחסי מוען - נמען
- ◆ פיתוח תהליכי בקרה שיטתיים

בסיס תאורטי

"תחום ההבעה וההבנה הוא תחום ייחודי בבית הספר בהיותו מסד לכל פעילות לימדית ותשתית להתפתחות התרבותית ולהשתלבות החברתית... מטרתו לטפח תלמידים שהם קוראים וכותבים עצמאיים וביקורתיים ובעלי תרבות דיבור." (מתוך תכנית הלימודים האוריינית של משרד החינוך, 2005).

מטרתה של התכנית היא לפתח תלמידים שהם קוראים וכותבים עצמאיים בכיתה ההטרוגנית. הרציונל של התכנית מתייחס לצרכים העומדים בהוראה בכיתה ההטרוגנית ולמבנה תחום הדעת (הבעה והבנה).

הצורך הראשון מתייחס להוראה בכיתה ההטרוגנית המורכבת ממקבץ של תלמידים בעלי צרכים רבים ושונים. למידה יעילה בכיתה מסוג זה מתאפשרת כאשר היא עונה על שלושה אתגרים מרכזיים: אתגר הכילול (inclusion), אתגר האינדיבידואליזם ואתגר המעורבות (engagement). האתגר הראשון, אתגר הכילול, מתייחס לכך שהכיתות של היום צריכות לאפשר הזדמנויות שוות לכל התלמידים. האתגר השני, אתגר האינדיבידואליזם, מאפשר לכל פרט להתמודד עם הלמידה מהמקום שבו הוא נמצא ולבטא את עצמו בדרך הייחודית לו. האתגר האחרון, אתגר המעורבות, מתייחס להבניית הידע בתוך כדי פעילויות של גילוי ושל ניסוי וטעייה, כלומר מעורבות אקטיבית בהבניית הידע, ולא למידה פסיבית. (Rose, Meyer & Pisha. 1994).

התכנית מתאימה לאתגרים אלה בכך שהיא מפתחת תהליכי הבעה והבנה מהידע הסובייקטיבי אל הידע האובייקטיבי. ההתייחסות אל הסובייקט, אל הידע האישי שלו ואל הביטוי האישי שלו מאפשרת לו להתמודד עם הלמידה מהמקום שבו הוא נמצא ולבטא את עצמו בדרך הייחודית לו.

כמענה לצורך זה התכנית מורכבת משני שלבים היררכיים מרכזיים: 'הבעה במחשבה תחילה' ובהמשך: 'הבנה במחשבה תחילה'.

הגורם השני בבסיס הרציונל של התכנית הוא הקשר בין האסטרטגיות הקוגניטיביות והמטה-קוגניטיביות בתחום הבעה לבין אסטרטגיות אלו בתחום ההבנה. לרכישה של תחומים אלו נדרשים סוגי ידע דומים, כגון ידע עולם, ידע על מבנים ודרכי ארגון, מושגים הקשורים בטקסט וידע לשוני; כמרכזן בשתייהן נדרשות פעולות חשיבה דומות, כגון הבחנה בין עיקר לטפל וחשיבה ביקורתית. (עזר, 1992)

תלמיד אשר רכש אסטרטגיות קוגניטיביות ומטה-קוגניטיביות בתחום הבעה יוכל, קרוב לוודאי, ליישמן על טקסטים מתוך תחומי הדעת בעזרת תיווך יעיל.

חוברת 'הפסקה - הבעה במחשבה תחילה', עוסקת בתהליכי כתיבה.

החוקרים בתחום זה מבחינים בארבעה שלבים בהתפתחות הכתיבה (קרול 1983). השלב הראשון הוא שלב ההכנה, בו התלמיד הצעיר רוכש את מיומנויות הכתיבה הגרפיות וכן את מיומנויות השיח הדבור. בשלב השני - שלב הגיבוש - הדיבור והכתיבה מאוחדים ומשולבים זה בזה. כלומר השיח הכתוב נראה כ"דיבור כתוב". בשלב זה השפה כפופה לזרימתן החופשית של המחשבות ושל הרגשות של הכותב ללא התייחסות לנמען, מאחר שהדובר סומך בכתיבתו על "המקשיב" שיבין את הנאמר וישלים אותו על-פי הצורך. בשלב הבא, שלב הדיפרנציאציה, מתקיימת הבחנה בין הלשון הדבורה לבין הלשון הכתובה, כך שמרכיבי השיח מובחנים מבחינה מבנית ותפקודית.

בשלב האחרון, הוא שלב האינטגרציה, מרכיבי השיח הדבור והשיח הכתוב מאוחדים לכדי שלם אחד ועומדים לרשות הכותב בצורה מובחנת ומודעת. לכתיבה ברמה זו מגיעים כותבים בוגרים החל מסוף התיכון.

חוברת "הפסקה" מתמקדת בשלב השלישי, שלב הדפרנציאציה. בשלב זה, לטענת החוקרים ברייט וסקרדמליה (1987), על התלמידים לפתח מספר מיומנויות המיוחדות לכתיבה כדי שיתקיים מעבר משמעותי משפה דבורה לשפה כתובה. המיומנויות הבסיסיות הנדרשות הן

- ◆ איתור תוכן רלוונטי,
- ◆ תכנון שיח בהיעדר בן-שיח פעיל,
- ◆ ארגון המידע,
- ◆ כתיבת המידע בצורה עניינית, מלוכדת ומקושרת,
- ◆ משוב על ביצוע המשימה.

לטענת החוקרים, לכותבים הצעירים קיימים כמה קשיים הקשורים למיומנויות אלו.

הקושי הראשון קשור ליכולת לאתר ולהפיק את הידע הרלוונטי המאוחסן בזיכרונו. קושי זה נובע מהיעדר נגישות אל עולם הידע האישי ומהיעדר דרך לסדר ולארגן אותו. כדי להתגבר על קושי זה יש לפעול בתחום הזיכרון לטווח הארוך. בתחילה יש להפעיל חיפוש מטה-זיכרוני שמטרתו היא להגביר את הנגישות אל הידע על-ידי פיתוח מודעות להמצאותו של תוכן רלוונטי. בהמשך יש להפעיל חיפוש תכנים מודרך המכוון למטרה מסוימת.

הקושי השני הוא בתכנון הטקסט השלם ובארגונו. מחקרים מצביעים על כך שהתכנון של הכותבים הצעירים ממוקד ל"מה אומר עכשיו?" זהו תכנון מקומי ונקודתי, ואילו בכתיבה מיומנת נדרש תכנון בכל שלבי הכתיבה בתוך כדי התייחסות למכלול הפרטים.

הקושי האחרון מתייחס ליכולת להפעיל משוב עצמי. קושי זה נובע מהיעדר היכולת של הכותבים הצעירים "להתרחק מעצמם" ולבדוק את הטקסט בצורה אובייקטיבית.

בפרקי החוברת מוצגים כלים שמטרתם לסייע לכותבים הצעירים בכיתות ז'-ח בעת הכתיבה של טקסט אקספוזיטורי.

החוברת ערוכה בשלושה פרקים הבנויים בהיררכיה.

פרק א' עוסק בדרכי סיוור מטה-זיכרוניים בעולם התוכן האישי של הכותב. בנוסף לכך מוקנים בו כלים לאיתור תוכן רלוונטי מלא ומדויק המכוון ליצירת קשר יעיל בין מוען לנמען. תחילה ילמד הכותב הצעיר "לסייר" בזיכרון בצורה יעילה, ואחר-כך הוא ירכוש כלים קונקרטיים וקוגניטיביים לשם העלאת מידע רלוונטי מתוך הזיכרון האישי.

פרק ב' עוסק באסטרטגיות לארגון המידע האישי: מיון, סיווג והבחנה בפרטים מהותיים. אסטרטגיות אלו יירכשו ברמה של זיהוי והפקה (הבעה כתובה). במקביל התלמידים נדרשים להרחיב את אוצר המילים (הכללות) המהווה פיגום לחשיבה המארגנת.

פרק ג' עוסק בהכרת סכמות כתיבה של פסקה. התלמידים מזהים ומפיקים פסקות על-פי מבנה סכמתי נתון ויוצקים לתוכן את התכנים שהועלו בשלב א' של הכתיבה (העלאת מידע).

יש לציין כי בכל אחד מפרקי החוברת מוקנות אסטרטגיות להפעלת משוב יעיל בהתאם לשלב הכתיבה הנרכש. בסוף התהליך הכותבים הצעירים נדרשים להפעיל משוב אינטגרטיבי על כל תהליך הכתיבה. ההבניה המדורגת והשיטתית של שלבי המשוב מסייעת לכותבים להפנים את עקרונות המשוב וליישם בצורה יעילה.

בבליוגרפיה

- ◀ בארי ב. קרול (1983), 'התפתחות קשרים בין דיבור לכתיבה' מתוך: דרכים לאוריינות, כרך א' – מדיבור לקריאה, עורכת הסדרה: נורית פלד, הוצאת כרמל, 1996.
  - ◀ קרל בריטר (1987), מרלן סקרדליה, 'משיחה לחיבור', מתוך: דרכים לאוריינות, כרך א' – מדיבור לקריאה, עורכת הסדרה: נורית פלד, הוצאת כרמל 1996.
  - ◀ רינת גולד (2001), השימוש בסימני פיסוק בהפקת טקסטים: היבטים התפתחותיים, לשוניים וקוגניטיביים, עבודת גמר, החוג להפרעות בתקשורת וביה"ס לחינוך, אוניברסיטת ת"א.
  - ◀ שראל, צבי (תשנ"ו), "בין הקורא לבין הטקסט: התהליך והדגמתו בטקסט המקראי", ספר הדסה קנטור – אסופת מחקרים בלשון, אוניברסיטת בר אילן, חן הפקות.
  - ◀ עזר, חנה (1992), "היבטים חברתיים-תרבותיים של האוריינות", מחשבות כתובות, מס' 2, הוצאת מל"ל, בית ברל.
- Rose, D., Meyer, A. & Pisha, B. (1994), "Out of print: Literacy in the Electronic Age", In: N.J. Ellsworth, C.N. Hedley & A.N. Baratta (Eds.), Literacy, a redefinition, Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum Assoc. Publishers, 55-59.

הערות והנחיות למורה

מבנה התכנית

- התכנית מורכבת משלושה שלבים עיקריים:
- שלב העלאת המידע באמצעות כלים מטה-זיכרוניים,
  - שלב ארגון המידע באמצעות אסטרטגיות חשיבה מארגנות,
  - שלב הכתיבה.

- בכל אחד מן השלבים קיים מבנה למידה אחיד:
- העשרה מילונית על מושגים בסיסיים,
  - שלב העלאת הצורך,
  - שלב רכישת הסכמה/ החוקים,
  - יישום החוקים,
  - הפעלת משוב על התוצרים,
  - יישום הנלמד בתחומי הדעת השונים.

העשרה מילונית על מושגים בסיסיים - המלצות

פעילות זו מצויה בכל אחד משלבי העבודה.

- א. במהלך הפעילות מומלץ להיעזר בספרי עזר -

- ◆ מילונים שונים
- ◆ איתן אבניאון, "מילה במילה" הראשון שלי, (שנה), הוצאת איתאב
- ◆ אריה קומיי, אגרון, 1999, הוצאת אחיאסף בע"מ, תל-אביב
- ◆ מ.פרוכטמן, א. בן נתן, נ.שני, ניבון אריאל, 1995, הוצאת "קוראים" בע"מ

- ב. כדאי לבצע פעילות שמטרתה להפנים את המושגים שנרכשו. לשם כך רצוי לחבר למושגים הנלמדים משפטים, סיפורים קצרים וכדומה.

מהי פסקה - 7/8 - 8

פרק זה מהווה הקדמה לנושא כולו ועוסק בשני תחומים:

א. העשרה לשונית סביב השורש פ-ס-ק

אפשר להרחיב פעילות זו להעשרת אוצר המילים בצירופי לשון כמו: 'סוף פסוק'.

המלצה: כדי להפנים את המושגים שנרכשו רצוי לחבר להם משפטים, סיפורים קצרים וכדומה.

ב. העלאת הצורך באמצעות זיהוי קשיים הכרוכים בכתיבה

זיהוי הקשיים נעשה ברמה הצורנית וברמה המילולית, זאת במטרה להדגיש לתלמידים את הצורך בארגון המידע בכל תחומי החיים.

ברמה הצורנית: פעילות 'הצורה המורכבת'

מטרת הפעילות: העלאת הקשיים הכרוכים בהבעה בעל־פה

מהלך הפעילות:

- ◆ תלמיד יציג בפני הכיתה את הצורה המורכבת שברשותו.
- ◆ על התלמידים לסרטט את הצורה המורכבת בהתאם להוראותיו.
- ◆ בהמשך תתבצע השוואה בין המקור לבין תוצרי התלמידים, ואחר־כך ייערך דיון בין התלמידים לגבי הסיבות לפערים שביניהם.

הקשיים העולים מדברי התלמידים:

- ◆ שימוש במושגים לא מדויקים או אי־הכרת מושגים
- ◆ הצגת הסברים חלקיים ולא־מלאים
- ◆ סדר לא־שיטתי של הצגת המידע

ברמה המילולית: כתיבת פסקה

מטרת הפעילות: העלאת הקשיים הכרוכים בהבעה בכתב

מהלך הפעילות:

- ◆ התלמידים יתבקשו לכתוב חיבור קצר באחד הנושאים המופיעים בעמוד 8.
- ◆ אחר־כך ייערך דיון בנושא היכולות והקשיים של התלמידים.

הקשיים העולים מדברי התלמידים:

- ◆ היעדר מנגנוני תכנון הקשורים ל"כיצד להתחיל לכתוב", "מאין לקחת את המידע"
- ◆ אי־הכרה של מבנים מארגנים של כתיבה
- ◆ סדר לא־שיטתי של הצגת המידע

המסקנה העולה מפרק זה היא שכדי לכתוב בצורה יעילה יש לפעול בכמה שלבים:

- א. העלאת מידע מכוונת;
- ב. ארגון המידע על־פי עקרונות ועל־פי כלים מארגנים;
- ג. כתיבה על־פי סכמות נתונות;
- ד. הפעלת משוב על כל אחד משלבי התהליך.

* הצורה המורכבת מצורפת בנספחים לחוברת זו.

העלאת מידע - א/אזיס 9 - 18

פרק זה עוסק בנושאים האלה:

- א. העשרה לשונית סביב השורש י-ד-ע (עמודים 9 - 10)
- ב. העלאת הצורך בכלים מטה-זיכרוניים (עמודים 10 - 11)
- ג. מתן כלים להעלאת מידע מודרכת ושיטתית - מטה-זיכרוני (עמודים 12 - 18)
- ד. יישום הכלים בתחומי הדעת השונים - פעילות יזומה על-ידי המורים

העלאת הצורך בכלים מטה-זיכרוניים

העלאת הצורך תתבצע במהלך שיעור אחד.

התלמידים יתבקשו להעלות מידע סביב נושאים שונים המאפשרים עבודה ברמות חשיבה שונות בהתאם לרמת הכיתה. בכתביה בנושאים קונקרטיים כמו: "התחביב שלי" ו"משחק ספורט" נדרשת רמת חשיבה נמוכה מאשר בכתביה בנושאים מופשטים כמו: "בעיית המים בישראל" ו"השלום".

תחילה יתבקשו התלמידים להעלות מידע באמצעות סיעור מוחין.

אחר-כך לאחר ש"יידלדלו" מקורות המידע (כ-10 דקות), הם יתבקשו להמשיך ולהעלות מידע בצורה מודרכת. רצוי להיעזר בטבלה המופיעה בעמוד 14.

מטרת השלב הזה היא להמחיש את הצורך ואת היעילות שבסיעור מודרך.

בשלב הסיעור המודרך מומלץ לעבוד בעזרת כלי כתיבה, כאשר כל שלב ייכתב בצבע שונה, במטרה לעמוד על יעילות הכלי.

הערה: בשלב זה המיקוד הוא ביכולת להעלות מידע בהיקף רחב ומגוון, ובשלב הבא המיקוד יהיה במידע הגיוני, מהותי ומבוסס.

העלאת מידע מטה-זיכרונית

העלאת מידע מטה-זיכרונית נעשית בכמה משורים:

- א. הכרת מסלולים להעלאת המידע - סיעור מוחין מול סיעור מוחין.
- ב. הכרת המאפיינים של סיעור מוחין:
  1. הכרת כלי הקלט המסייעים בהעלאת מידע:
    - ◆ החושים - חוש הראייה (עמודים 12 - 14), חוש השמיעה (עמודים 15 - 18);
    - ◆ כלים קוגניטיביים (עמוד 36).
  2. קביעת העיקרון המארגן, כלומר הדרך אל המידע - מהקרוב לרחוק, מהאישי לכללי, רצף זמנים ועוד.

לפניכם דוגמה לטבלה המסייעת בהעלאת מידע.

טבלה המסייעת בהעלאת מידע

הנושא: "בעיית המים בישראל"
דוגמה א':

פריטי המידע (באמצעות הקלט השמיעתי והקלט החזותי)	מקור המידע (איפה?)	הכלל המנחה את הסיור (איך בנוי הסיור?)
אני רואה ברז מטפטף.	בית: מקלחת	קרוב
אני שומע/ת את אימא מתלוננת על בזבז מים משווע כתוצאה מעצמת זרימת המים ומשך הרחצה הארוך.		
קראתי בעיתון כתבה ובה מוצעים מספר פתרונות למחסור במים: - התפלת מי הים התיכון, - ייבוא מים מתורכיה.	עיתון	מ ה ק ר ו ב א ל ה ר ח ו ב ה ר ח ו ק
ראיתי כתבה בעיתון שעסקה בשאיבת יתר של מים באזור הערבה, אשר גרמה לעליית רמת המליחות במי התהום. שמעתי פרסומת לפתרון לחיסכון במים - 'חסכמים'.	טלוויזיה	
אני רואה ממטרות משקות את הגינה בשעות הצהריים החמות.	גינה	
אני רואה שטף של מים הנובע מצינור מפוצץ.	רחוב	
אני רואה את השכן שוטף את המכונית בזרם מים קולח.	שכונה	ה ר ח ו ב
העירייה שתלה מדשאות הצורכות כמות עצומה של מים.		
בחורף מי הגשמים נשטפים לביוב ולא נאגרים.		
אני שומע/ת בכלי התקשורת כי מפלס מי הכינרת עלה ב-x מ'.	הכינרת	ה ר ח ו ק
אני רואה בכתבה בעיתון את מקורות הכינרת המזוהמים. דיון בממשלה שהוצג בטלוויזיה, עסק בנושא מחיר המים לחקלאים.		
ראיתי אדמה צחיחה הזקוקה לגשם.	טיול בנגב	ה ר ח ו ק
שמעתי מחקלאי הערבה כי הם משתמשים במים שפירים (מי ביוב מטוהרים) לצורך השקיית גידולי ירקות בחממות.		

טבלה המסייעת בהעלאת מידע

הנושא: "בעיית המים בישראל"

דוגמה ב':

פרטי המידע (באמצעות הקלט השמיעתי והקלט החזותי)	מקור המידע (איפה?)	הכלל המנחה את הסיור (איך בנוי הסיור?) הגורמים
אני רואה ברז מטפטף. אני שומע/ת את אבא מתלונן על בזבוז מים משווע כתוצאה מעצמת זרימת המים ומשך הרחצה הארוך. שמעתי פרסומת המציעה פתרון לחיסכון במים – 'חסכמים'. אני רואה ממטרות משקות את הגינה בשעות הצהריים החמות. אני רואה את השכן שוטף את המכונית בזרם מים קולח.	בית:	גורם פרטי
שמעתי מחקלאי הערבה כי הם משתמשים במים שפירים (מי ביוב מטוהרים) לצורך השקיית גידולי ירקות בחממות. שמעתי כי מי הקישון מזוהמים עקב הזרמת פסולת תעשייתית למי הנחל.	חקלאים ותעשיינים	
אני רואה שטף של מים הנובע מצינור מפוצץ. העירייה שתלה מדשאות הצורכות כמות עצומה של מים.	העירייה	גורם ציבורי
קראתי בעיתון כתבה המציעה מספר פתרונות למחסור במים: – התפלת מי הים התיכון – ייבוא מים מתורכיה אני רואה בכתבה בעיתון שאין גורם ממשלתי המטפל בזיהום מקורות הכינרת.	הממשלה	
ראיתי אדמה צחיחה הזקוקה לגשם. שמעתי בחדשות כי השנה צפויה שנת בצורת.		גורמים אקלימיים

ארגון המידע - א/א/ק 19 - 37

פרק זה עוסק בנושאים האלה:

- א. העשרה לשונית סביב השורש ק-ב-צ (עמוד 19)
- ב. העלאת הצורך בארגון המידע (עמודים 20 - 28)
- ג. מתן כלים לארגון המידע (עמוד 29)
- ד. יישום הכלים בתחומי הדעת השונים - פעילות יזומה על-ידי המורים

העלאת הצורך בארגון המידע

העלאת הצורך תתבצע במהלך שיעור אחד.

שלב א' - התלמידים יתבקשו לבצע מסע קניות בסופרמרקט.

בפני הילדים מוצגת רשימה אקראית של מידע הקשור לנושא זה. עליהם להחליט מהי הדרך היעילה לביצוע מסע קניות זה.

שלב ב' - התלמידים יתבקשו לפתח מודעות לקבוצות ולהכללות שכיחות בחייהם.

שלב ג' - פתיחת בנק הכללות

התלמידים יתייחסו ל"בנק הכללות" המופיע בנספחים במטרה להרחיב את מאגר המילים המכלילות המסייעות לארגן את עולם הידע, ויפקידו בו מדי פעם מילים שיייתקלו בהן (בתיווך המורה).

מומלץ להציג את "בנק הכללות" בכיתה על-גבי כרזה שתיתלה במקום בולט.

מתן כלים לארגון המידע - א/א/ק 22

עבודה לשונית על השורש כ-ל-ל באמצעות השיר 'כלל כולל הכול' מאת דליה לשמן.

כלל כולל הכול / דליה לשמן

בדרך כלל

כלל כולל הכול,

כי כלל הוא חוק ועיקרון,

שכולל את כל הפרטים

מראשון ועד אחרון.

כלל הוא מכלול יוצא מן הכלל,

שכולל את הכול ועד בכלל,

ואם בכל זאת יש לו יוצא מן הכלל -

לא צריך להיבהל כלל וכלל.

אין זו הכללה

אבל

כדי לרכוש השכלה

הולכים ללמוד במכללה,

וכדי לבנות חברה כלילת שלמות

צריך לשמור על הכללים בכל הזהירות.

- בפעילות זו מומלץ
 א. לקבץ את המילים לשתי קבוצות;
 ב. לעבוד במילון.

צירופי לשון	מושגים
יוצא מן הכלל: בלתי רגיל, מיוחד, נפלא	כלל: 1. כל הפרטים יחד 2. חוק המבוסס על סיכום הפרטים 3. ציבור
עד בכלל	כולל: 1. קובע כלל - חוק 2. מקבץ את הכול 3. מוסד ללימוד תורני
כלל וכלל	הכול
כלילת שלמות	מכלול
	הכללה
	מכללה

אפשר להרחיב פעילות זו להעשרת אוצר המילים על-ידי בדיקת צירופי לשון כמו: 'טובת הכלל' ו'כללו של דבר'.

סוגי הכללות - עמ' 23

מטרת פעילות זאת היא להעלות את הצורך בקביעת הכללה מדויקת.

לפניכם התשובות לשלוש הקבוצות של המילים (החלוקה לקבוצה ההכללה המתאימה לכל קבוצה והנימוק לקביעה זו).
 דוגמה א:

קבוצה ג' אמצעי תחבורה	קבוצה ב' אמצעי תחבורה ימיים	קבוצה א' אמצעי תחבורה ימיים ממונעים
סירה	רפסודה	צוללת
מפרשית	מפרשית	אופנועים
אופנוע	סירה	אנייה
דאון	צוללת	

הפסקה הבעה במחשבה תחילה

הסבר:

ההכללה ניתנת על-פי המכנה המשותף הצר ביותר, המבוסס

- ◆ על שיוך למשפחה,
- ◆ על תפקיד
- ◆ או על תכונה.

המכנה המשותף של קבוצה א' מבוסס

- ◆ על משפחה: אמצ'יס לתחזרה,
  - ◆ על תפקיד: אמצ'י תחזרה,
  - ◆ על תכונה א': ימ"ס,
  - ◆ על תכונה ב': אמאנצ'יס.
- לכן בקבוצה זו ההכללה היא מדויקת.

המכנה המשותף של קבוצה ב' מבוסס

- ◆ על משפחה: אמצ'י תחזרה,
  - ◆ על תפקיד: אמצ'י תחזרה,
  - ◆ על תכונה א': ימ"ס.
- לכן בקבוצה זו ההכללה היא מדויקת.

אולם אילו לקבוצה א' הייתה נקבעת הכללה כזו:

קבוצה א'	קבוצה ב'	קבוצה ג'
אמצעי תחבורה ימיים	אמצעי תחבורה ימיים	אמצעי תחבורה
צוללת	רפטודה	סירה
אופנועים	מפרשית	מפרשית
אנייה	סירה	אופנוע

האם הייתה ההכללה מדויקת?

בדיקה:

המכנה המשותף של קבוצה א' מבוסס על

- ◆ על משפחה: אמצ'יס לתחזרה,
- ◆ על תפקיד: אמצ'י תחזרה,
- ◆ על תכונה א': ימ"ס,
- ◆ על תכונה ב': אמאנצ'יס.

חסר הייצוג של תכונה ב' (ממונעים), ולכן בקבוצה זו ההכללה היא רחבה, מכיוון שהיא אינה מייצגת את כל המאפיינים המשותפים של הפרטים בקבוצה (צוללת ; דאון).

דוגמה ב:

קבוצה א'	קבוצה ב'	קבוצה ג'
מקצועות האמנות	מקצועות השפה	מקצועות מגוונים
שיעור מוסיקה	שיעור אנגלית	שיעור ספרות
שיעור ציור	שיעור ערבית	שיעור מדעים
שיעור מלאכת יד	שיעור צרפתית	שיעור מתמטיקה
		שיעור גאוגרפיה

המכנה המשותף של קבוצה א' מבוסס
 ♦ על משפחה: *עִזְרָה*,
 ♦ על תפקיד: *לְמַלְאכָה*,
 ♦ על תכונה א': *תַּחֲסֵק הַכֹּמֶן*.
 לכן בקבוצה זו ההכללה היא מדויקת.

סוגי הכללות - עמ' 24 - 25

- ♦ הכללה צרה - הכללה המייצגת גורם מהותי, המשותף לחלק מן הפריטים, כלומר היא צרה מלהכיל את כל הפריטים.
- ♦ הכללה מדויקת - הכללה המייצגת גורם מהותי, המשותף למספר פריטים (המכנה המשותף המצומצם ביותר).
- ♦ הכללה רחבה - הכללה המייצגת גורם מהותי, המשותף לכמה פריטים, אשר אפשר למינם לקבוצות משנה או למצוא להם מאפיין משותף נוסף.

סוגי הכללות - עמ' 26

קבוצה א'	קבוצה ב'	קבוצה ג'
פעילויות הקשורות לביה"ס	צוות טיפולי בביה"ס	צוות ניהול של ביה"ס
הכנת שיעורי בית	אחות	רכזת שכבה
טקסי חג	פסיכולוגית	מנהלת
ימי גיבוש	יועצת	סגנית מנהלת
טקסים לימי זיכרון		מורה
מבחנים		
עבודות כיתה		
מסיבות כיתה		

משוב:

קבוצה א' – פעילויות הקשורות לביה"ס

זוהי הכללה רחבה מאחר שאפשר לפרקה לכמה קבוצות כמו:
משימות לימודיות של התלמיד – הכנת שיעורי בית, מבחנים, עבודות כיתה;
פעילויות חברתיות – ימי גיבוש, מסיבות כיתה;
טקסים בית ספריים – טקסי חג, טקסים לימי זיכרון.

קבוצה ב' – צוות טיפולי בביה"ס

זוהי הכללה מדויקת, כיוון שמחד-גיסא כל הפריטים שייכים להגדרה, ומאידך-גיסא אי-אפשר לפרקה לתת-קבוצות.

קבוצה ג' – צוות ניהול של בית הספר

זוהי הכללה צרה, כיוון שמורה אינה נכללת בצוות הניהול של בית הספר.

העלאת הצורך ברכישת כלים המסייעים בארגון המידע – 27 - 28 אקצ'ק

במהלך פעילות זו יעלו הקשיים הכרוכים בארגון המידע כמו:

- ◆ שיוך לקבוצות על-פי מכנה משותף מהותי והגיוני,
- ◆ קביעת שם מכליל הולם לקבוצת הפריטים.

בחוברת קיים הסבר מפורט לגבי כל אחד מהקשיים הללו.

דוגמה לשלב א – העלאת מידע בצורה מודרכת.

דוגמה לשלב ב' – ארגון המידע.

שלב א': טבלה המסייעת בהעלאת מידע

הנושא: "בעיית המים בישראל"

פריטי המידע (באמצעות הקלט השמיעתי והקלט החזותי)	מקור המידע (איפה?)	הכלל המנחה את הסיור (איך בנוי הסיור?)
אני רואה ברז מטפטף.	בית: מקלחת	קרוב
אני שומע/ת את אימא מתלוננת על בזבז מים משווע כתוצאה מעצמת זרימת המים ומשך הרחצה הארוך.		
קראתי בעיתון כתבה שמוצעים בה מספר פתרונות למחסור במים: - התפלת מי הים התיכון, - ייבוא מים מתורכיה.	עיתון	מ ה ק ר ו ב א ל
ראיתי כתבה בעיתון, שעסקה בשאיבת יתר של מים באזור הערבה, אשר גרמה לעליית רמת המליחות במי התהום.	טלוויזיה	
שמעתי פרסומת לפתרון לחיסכון במים - 'חסכמים'.		
אני רואה ממטרות משקות את הגינה בשעות הצהריים החמות.	גינה	
אני רואה שטף של מים הנובע מצינור מפוצץ.	רחוב	ל
אני רואה את השכן שוטף את המכונית בזרם מים קולח.		
העירייה שתלה מדשאות הצורכות כמות עצומה של מים.	שכונה	ה ר ח ו ב
בחורף מי הגשמים נשטפים לביוב ולא נאגרים.		
אני שומע/ת בכלי התקשורת כי מפלס מי הכינרת עלה ב-x מ'.	הכינרת	ה ר ח ו ב
אני רואה בכתבה בעיתון את מקורות הכינרת המזוהמים.		
דיון בממשלה שהוצג בטלוויזיה, עסק בנושא מחיר המים לחקלאים.	בממשלה	ה ר ח ו ב
ראיתי אדמה צחיחה הזקוקה לגשם.	טיול בנגב	
שמעתי מחקלאי הערבה כי הם משתמשים במים שפירים (מי ביוב מטוהרים) לצורך השקיית גידולי ירקות בחממות.		

שלב ב': ארגון המידע

בעיית המים בישראל:

- בזבז של מים על-ידי שימוש לא נכון בבית, בגינה
- זיהום של מקורות המים
- בצורת

- פתרונות לבעיית המים בישראל:
- תכניות חינוך לחיסכון במים
  - מתקנים ביתיים לחיסכון במים
  - התפלת מיים
  - טיהור מיישופכין

הנושא: "בעיית המים בישראל"

הכלל המנחה את הסיוור (איך בנוי הסיוור?) הגורמים	מקור המידע (איפה?)	פריטי המידע (באמצעות הקלט השמיעתי והקלט החזותי)
גורם פרטי	בית:	אני רואה ברז מטפטף.
		אני שומע/ת את אבא מתלונן על בזבז מים משווע כתוצאה מעצמת זרימת המים ומשך הרחצה הארוך.
		שמעתי פרסומת לפתרון לחיסכון במים - 'חסכמים'.
		אני רואה ממטרות משקות את הגינה בשעות הצהריים החמות.
חקלאים ותעשיינים		אני רואה את השכן שוטף את המכונית בזרם מים קולח.
		שמעתי מחקלאי הערבה כי הם משתמשים במים שפירים (מי ביוב מטהרים) לצורך השקיית גידולי ירקות בחממות.
גורם פרטי	העירייה	שמעתי כי מי הקישון מזוהמים עקב הזרמת פסולת תעשייתית למי הנחל.
		אני רואה שטף של מים הנובע מצינור מפוצץ.
	הממשלה	העירייה שתלה מדשאות הצורכות כמות עצומה של מים.
גורמים אקלימיים		קראתי בעיתון כתבה שמוצעים בה מספר פתרונות למחסור במים: - התפלת מי הים התיכון, - ייבוא מים מתורכיה.
		אני רואה בכתבה בעיתון שאין גורם ממשלתי המטפל בזיהום מקורות הכינרת.
גורמים אקלימיים		ראיתי אדמה צחיחה הזקוקה לגשם.
		שמעתי בחדשות כי השנה צפויה שנת בצורת.

שלב ב': ארגון המידע

השפעת הגורם האנושי על בעיית המים

- בזבז מים במקלחת
- בזבז מים בהשקיית גינות בזמן לא מתאים
- בזבז מים בזמן רחיצת מכוניות

השפעת הגורם העירוני על בעיית המים
 - צינורות מים מתפוצצים בגלל טיפול לא נכון
 - שתילת מדשאות הצורכות כמות מים רבה

השפעת הגורם הממשלתי על בעיית המים
 - הקמת מפעלים להתפלת מי ים
 - ייבוא של מים מתורכיה
 - הקצבת מים לחקלאות
 - שימוש בחקלאות במים שפירים

השפעת הגורם האקלימי על בעיית המים
 - שנת בצורת

ארגון המידע בנושא העיר - פתרון לתרגיל 9 עמ' 28

ארגון המידע (המוצג בעמ' 27) לקבוצות ומתן שם מכליל לכל קבוצה ייערך במספר שלבים:

שלב א' - קיבוץ המידע לקבוצות ומתן הכללה מדוייקת על בסיס ידע קיים
 לדוגמה: בתי ספר, גני ילדים, פנימיות, פעוטונים - מוסדות חינוך
 *פריטים אותם לא הצליחו התלמידים לקבץ לקבוצות יטופלו בשלבים הבאים.

שלב ב' - קיבוץ המידע לקבוצות ומתן הכללה מדוייקת על פי זיהוי התפקיד/המטרה
 ניתן לבצע איתור ההכללה באמצעות שימוש בכלי "על דרך השלילה" כפי המוצג בדוגמה
 בעמ' 30.
 *פריטים שנותרו ללא שיוך לקבוצות יטופלו בשלב האחרון.

שלב ג' - קיבוץ המידע לקבוצות ומתן הכללה מדוייקת ע"י זיהוי תכונה משותפת בעזרת
 השוואה בין מאפייני הפריטים שבקבוצה, כפי המופיע בדוגמה בעמ' 32.
 * ניתן להיעזר במתן ההכללות במחלקות המטפלות בכל עירייה בכל אחד מהתחומים.
 לדוגמה: איסוף אשפה - מחלקת תברואה.

להלן הפריטים בחלוקה לקבוצות:

מוסדות חינוך	תברואה	מתקני ספורט	מוסדות בריאות
בתי ספר	ניקוי מדרכות	איצטדיון	קופת חולים
גני ילדים	איסוף אשפה	אולם ספורט	בתי חולים
פנימיות		מגרשי טניס	טיפת חלב
פעוטונים			מגן דויד אדום

* לקבוצה בעלת פריט אחד ניתן להוסיף פריטים נוספים מתוך הידע האישי, באם התלמיד/ה יבחרו לכתוב פסקה על בסיס קבוצה מסוג זה (לדוגמה: בטחון - איש בטחון/שומר בבתי ספר)

מקומות בילוי בטבע	רווחה	תשתיות בתחום התחבורה	תרבות ופנאי	בטחון
גני שעשועים פארקים	עזרה לקשישים	רמזורים מגרשי חנייה סלילת כבישים	מוזיאון ספרייה	מקלטים

הכללה "על דרך השלילה" - פתרון לתרגיל 10 זמא 31

1. ספרי קודש לשלוש הדתות
2. מקומות ייצור
3. שלבים בפיתוח התקשורת הכתובה
4. ערים קדושות לשלוש הדתות המונותואיסטיות
5. אמצעי בישול ואפייה
6. מצוות דת בעבר ובהווה
7. ערי נמל בישראל
8. סיפורי אגדות

ארגון המידע בנושא העיר - פתרון לתרגיל 11 זמא 33

1. בתי נבחרים
2. שלושת הרגלים
3. נחלים במרכז הארץ
4. דתות עיקריות בעולם
5. אמצעים אומנותיים בספרות
6. מקורות מים

ארגון המידע בנושאים שונים - פתרון לתרגיל 12 זמא 34 - 35

מבנים

- מבני מגורים: בית דירות, קוטג'
- מבנים לצרכי ייצור: בית חרושת, בית מלאכה
- מבני לצרכי ספורט ובילוי: מכון כושר, איצטדיון, ספורט, בריכה
- מבנים המספקים שירותים עירוניים: בניין העירייה
- מבני מסחר ובילוי: קניון

תחבורה

תשתיות: צמתים מרומזרים, מגרש חנייה לנוחות בעלי הרכב, תמרורי תנועה
 נזקים: ריבוי מכוניות פרטיות, רעש הנגרם כתוצאה ממכוניות מונעות, עשן הנפלט ממכוניות

כלי תחבורה: משאיות להובלת ציוד, אופנועים, רכבת פרברים, אוטובוסים, מוניות שירות
נתיבי תחבורה: כביש עירוני, פסי רכבת, אוטוסטרדה, שבילים לרוכבי אופניים
נתיבים להולכי רגל: שביל להולכי רגל, מדרכות להולכי רגל

אסונות בעולם

אסונות מעשה ידי אדם: במים – מקורות מים מזוהמים

באוויר – פגיעה באוזון

ביבשה – הרס ריאות ירוקות, התפרצות כור אטומי

אסונות טבע:

במים – שיטפונות, הצפות

באוויר – טייפון, טורנדו, סופות חול

ביבשה – הרס רעידת אדמה, בצורת, התפרצות הרי געש

המוסלמים

ערים קדושות: ירושלים, מכה, מדינה

חמשת עמודי האיסלם: צום הרמדאן, צדקה, עצרת, עלייה לרגל

ספרי קודש: קוראן

אביזרי לבוש: גלימה, עקאל

נביאים: מוחמד

יהדות

בתי תפילה: בית כנסת, בית המקדש

ספרי דת: שולחן ערוך, תלמוד, תנ"ך, משנה, סידור תפילה

מפרשי התנ"ך: רש"י, הרמב"ם

אתרים מקודשים: קבר יוסף, הכותל

חגים: פסח, שבועות, סוכות

אביזרי ופריטי דת: טלית, מגן דויד, כיסוי ראש

שלושת האבות: אברהם, יצחק, יעקב

תפילות: שחרית, ערבית, מנחה

העלאת מידע וארגון - איברי גוף האדם -

פתרון לתרגיל 13 22/35

מומלץ כי החלוקה תתבצע על פי תפקיד האיברים בגוף (ולא על פי מיקומם).

לדוגמה: מערכת עיכול, מערכת העצבים....

הכתיבה - סמ"ע 38 וא"צ סופה Se החוזרת

פרק זה עוסק בנושאים אלה:

- א. הצגת שלבי הכתיבה החל בהעלאת המידע וכלה בכתיבה עצמה (עמודים 38 - 40)
- ב. הצגת מבנה הפסקה (עמוד 41)
- ג. העשרה לשונית סביב השורש ש-ל-ט (עמוד 43)
- ד. כתיבת החלק השליטי (עמודים 43 - 61)
- ה. כתיבת גוף הפסקה (עמודים 62 - 77)
- ו. כתיבת המשפט המסכם (עמודים 78 - 82)
- ז. תרגילי סיכום (עמודים 87 - 94)

מושגים הקשורים לרכיבי הפסקה

החלק השליטי - סמ"ע 43

הפתיח לפסקה מוגדר בחוברת זו כחלק השליטי הסיבות לכך:

- א. שליטי - מאחר שהוא שולט על התוכן ועל המבנה של הפסקה;
- ב. חלק - מאחר שהוא מורכב משני משפטים: משפט מכליל ומשפט מפרט.

חשוב להדגיש כי החלק השליטי מהווה את התרשים או את השלד של גוף הפסקה.

בחרנו להפריד את החלק השליטי לשני משפטים נפרדים: המשפט המכליל מציג את ההכללה; והמשפט המפרט מקביל לגוף הפסקה בכך שהוא מציג את הפריטים שיורחבו בהמשך.

מטרת ההפרדה ליצור הבחנה ומיקוד בין הנושא לבין הפריטים המרחיבים אותו.

בנוסף לכך ההבחנה מבליטה לכותב את סדר הנושאים שעליו להתמקד בהם ולהרחיב אותם. לחלק השליטי כמה תפקידים:

- א. הוא מהווה בסיס לכתיבה שיטתית, מאורגנת ומלוכדת;
- ב. הוא מהווה בסיס להפעלת משוב שיטתי ומדויק במהלך הכתיבה ובסיומה.

משפט מכליל ומשפט מפרט - סמ"ע 44

משפט מכליל - משפט המציג את הנושא, את ההכללה של הקבוצה ואת שם הקבוצה.
משפט מפרט - משפט המציג את פריטי הקבוצה.

המשמעות של מושגים אלה מייצגת את תפקידם, ובכך הם מהווים תומכי זיכרון:
החלק השליטי - שליטה
המשפט המכליל - הכללה
המשפט המפרט - פריטים

בתקופת ימי הביניים השתלבו היהודים במערך התעסוקתי של החברה המקומית. הם שימשו בתפקידי מנהל, עסקו בתרגום ספרים מערבית ללטינית ואף שימשו כרופאים אצל השליטים המקומיים.

הסיבות לעייפות התלמידים בגיל ההתבגרות

מחסור בשעות שינה

הרגלי אכילה לקויים

בבית הספר לרפואה נערך מחקר בקרב תלמידים בגיל ההתבגרות ובו נמצא כי התלמידים בישראל עייפים. לתופעה זו, התופסת תאוצה בעת האחרונה, מספר גורמים, הבולטים מביניהם הם מחסור בשעות שינה והרגלי אכילה לקויים.

הגורמים לסגירת חופי הרחצה

הזרמת מי שופכין

שפיכת שמנים ודלקים לים

"חופי הים באזור תל-אביב נסגרו לרחצה בשל גורמים זיהומיים שונים", כך נפתחה מהדורת החדשות אתמול.

הזיהום נוצר בעקבות הזרמת מי שופכין של אחד מבתי החרושת הממוקמים בפרברי העיר, וכן עקב שפיכת שמנים ודלקים לים.

כתיבת גוף הפסקה - א/צ'י'ס 62 - 77

לחלק זה שני מוקדי כתיבה:

♦ הרחבת המידע - הצגת מידע בעל תוכן מגוון ומבוסס;

♦ לכידות - הצגת מידע מלוכד המבוסס על רעיון אחד המוצג בצורה מקושרת.

מוקד א' - הרחבת המידע - הצגת מידע בעל תוכן מגוון ומבוסס

ההנחיה בעמוד 64 היא תזכורת לשלב העלאת המידע אשר נלמד בראשית הדרך.

מוקד ב' - הצגת מידע מלוכד ומקושר

קצת מוצגים שני סוגי קישוריות שכיחים ובסיסיים: רצף והוספה.

סוגים נוספים של קישוריות - השוואה, סיבה ותוצאה - יילמדו בהמשך.

פתרונות לתרגילים - א/צ'י'ס 70 - 73

האם יש שפה לחיות?

מילות הקישור הן מסוג הוספה.

דוגמה ראשונה, דוגמה נוספת

הסיבות הכלכליות להגירה ליבשת אמריקה
 מילות הקישור הן מסוג הוספה.
 הגורם הראשון, בנוסף לכך

הקשר	<p>שוקולד על העץ מילות הקישור הן מסוג רצף. השלב הראשון, בשלב שני, בשלב שלישי, בהמשך, משלב זה ואילך</p>
הקשר	<p>מתמטיקה בישראל ובעולם מילות הקישור הן מסוג השוואה והוספה. השוואה – לעומת זאת הוספה – יתרה מזאת</p>
הקשר	<p>פתרונות לבעיית הדיור בהולנד מילות הקישור הן מסוג רצף. משנת 1927, עד שנת 1932, בהמשך, בשנים האחרונות אומץ פתרון נוסף</p> <p>משפחות של צמחים טורפים מילות הקישור הן מסוג הוספה. משפחה אחרת, משפחה נוספת</p>
הקשר	<p>הקשר בין שני נושאים</p> <p>הקשר בין שני נושאים</p> <p>הקשר בין שני נושאים</p>
הקשר	<p>הקשר בין שני נושאים</p> <p>הקשר בין שני נושאים</p> <p>הקשר בין שני נושאים</p>

קריטריונים להפעלת משוב לכתובת פסקה

<p>חלק שליט משפט מכליל משפט מפרט</p>	<p>מבנה</p>
<p>גוף הפסקה פירוט והרחבה של כל גורם</p>	<p>תוכן</p>
<p>משפט מסיים</p>	
<p>לכידות (נושא אחד)</p>	<p>תוכן</p>
<p>רצף הגיוני</p>	
<p>הרחבת המידע על ידי הסבר</p>	
<p>דוגמאות מגוונות</p>	
<p>אוצר מילים תקיני</p>	<p>שפה</p>
<p>שימוש במילים מאזכרות</p>	
<p>שימוש במילות קישור</p>	
<p></p>	<p>הערות</p>

כתיבת המשפט המסיים - עמ' 78 - 86

חלק זה מורכב משלושה שלבים:

הכרת מאפייני המשפט המסיים

◆ זיהוי המשפט המסיים

◆ כתיבת המשפט המסיים

פתרונות לעמ' 78

במבט לאחור

מה למדנו עד כה?

א. לבחור קבוצה לכתיבת הפסקה

ב. לכתוב את החלק השליט בתוך כדי שימת דגש על שלושה מרכיבים.

◆ מבנה - מורכב ממשפט מכליל וממשפט מפרט.

◆ תוכן - המשפט המכליל מכיל מידע מבוסס ומורחב.

◆ שפה - 1. שימוש באוצר מילים ההולם את השפה הכתובה

2. שימוש במילים מאזכרות למניעת חזרות

ג. לכתוב את גוף הפסקה בתוך כדי שימת דגש על שלושה רכיבים.

◆ מבנה - הצגת פריטי המידע ברצף לוגי.

◆ תוכן - הצגת הסבר ודוגמה לכל פריט, כך שהמידע יהיה

1. מהותי,

2. בעל משמעות לקורא, כלומר לנמען.

◆ שפה - 1. שימוש באוצר מילים ההולם את השפה הכתובה;

2. שימוש במילות קישור הולמות בין פריטי המידע.

פתרונות לתרגילים עמ' 80 - 81

המתמטיקה בישראל ובעולם -

סוג המשפט המסיים - תוכן - סיכום הנאמר

סוג המשפט - חיווי

ברכות ביתיות -

סוג המשפט המסיים תוכן - סיום פתוח

סוג המשפט - שאלה

התפלת מים -

סוג המשפט המסיים תוכן - הסקת מסקנות

סוג המשפט - ציטוט

פתרון לתרגיל 3 עמ' 82

תפקיד המרכאות

ברכות ביתיות – 'חוטיות נודדות' – שילוב בטוי ממשלב גבוה התפלת מים – 'מקורות' – ציון שם מותג
"ישראל ושכנותיה... בקנה מידה גדול": ציטוט מומחה.
"מי שטורח בערב שבת, יאכל בשבת": מובאה, פתגם.

פתרונות לתרגיל 2 עמ' 83 – 86

האפנה –

הקבוצה העומדת בבסיס הפסקה

שינויים באפנה

האפנה במלחמת העולם השנייה

האפנה בסמוך לסיום המלחמה

האפנה החדשה

סגנונות שחייה –

הקבוצה העומדת בבסיס הפסקה

סגנונות שחייה תחרותיים

סגנון חופשי

סגנון פרפר

סגנון גב

סגנון חזה

סגנון מעורב

השימוש במכשיר הסלולרי –

הקבוצה העומדת בבסיס הפסקה

ההשפעות השליליות של השימוש במכשיר הסלולרי

השפעות בריאותיות

השפעות חברתיות

השפעות כלכליות

שבב אלקטרוני –

הקבוצה העומדת בבסיס הפסקה

מעקב אחר נוכחות התלמידים באמצעות שבב אלקטרוני

פרסום שם התלמיד על-גבי לוח המודעות

הודעה טלפונית קולית בבית התלמיד

זימון לפגישת בירור

סוגי אלימות –

הקבוצה-העומדת בבסיס הפסקה

סוגי אלימות

אלימות מילולית

אלימות פיזית

הפעלת משוב על הפסקאות – תרגיל 1 אצמ/90 - 91

משוב לפסקה בנושא: נוודים

- א. מבנה
- ◆ חלק שליט – משפט מכליל: קיים משפט רקע, אך ללא משפט מכליל.
  - ◆ משפט מפרט: תקין
  - ◆ גוף הפסקה – פירוט והרחבה לכל גורם: קיים פירוט לגורם הראשון בלבד, תוך השמטת הגורם השני.
  - ◆ משפט מסיים: חסר
- ב. תוכן
- ◆ לכידות (נושא אחד) – התוכן סובב סביב רעיון אחד – פרנסתם של הנוודים.
  - ◆ רצף הגיוני – תקין
  - ◆ הרחבת המידע על ידי הסבר – חסרה הרחבה לגורם אחד, כאמור לעיל.
  - ◆ דוגמאות מגוונות – תקין
  - ◆ הצגת מידע מהותי ללא חזרות – תקין
- ג. שפה
- ◆ אוצר מילים תקני – תקין
  - ◆ שימוש במילים מאזכרות – תקין
  - ◆ שימוש במילות קישור – חלקי (המשפט האחרון אינו מקושר באמצעות מילת קישור).
  - ◆ שימוש במשפט בעל מבנה תחבירי תקין – תקין

משוב לפסקה בנושא: תפקיד החלומות

- א. מבנה
- ◆ חלק שליט – משפט מכליל: תקין מבחינת התוכן והמבנה
  - ◆ משפט מפרט – תקין
  - ◆ גוף הפסקה – פירוט והרחבה לכל גורם: קיים פירוט לגורם השני והשלישי, תוך השמטת הפירוט לגורם הראשון.
  - ◆ משפט מסיים: תקין
- ב. תוכן
- ◆ לכידות (נושא אחד) – התוכן סובב סביב רעיון אחד – תפקיד החלומות. – תקין
  - ◆ רצף הגיוני – תקין
  - ◆ הרחבת המידע על ידי הסבר – לשני פריטים ניתן הסבר הולם, אך חסרה הרחבה לגורם אחד, כאמור לעיל.
  - ◆ דוגמאות מגוונות – תקין
  - ◆ הצגת מידע מהותי ללא חזרות – תקין

- ג. שפה ♦ אוצר מילים תקני – תקין
- ♦ שימוש במילים מאזכרות – תקין
- ♦ שימוש במילות קישור – תקין
- ♦ שימוש במשפט בעל מבנה תחבירי תקין – תקין

הפעלת משוב על הפסקאות – תרגיל 2 א/מ 91

משוב לפסקה בנושא: סוגי אלימות

- א. מבנה ♦ חלק שליט – משפט מכליל: תקין מבחינת המבנה, אך חסרה בו התייחסות להכללה/הרעיון המרכזי בו מטפלת הפסקה.
- משפט מפרט: קיים, אך הצגת הפריטים אינה ברצף הגיוני ועל-כן אינה בהלימה להצגתם בגוף הפסקה.
- ♦ גוף הפסקה – תקין
- משפט מסיים: חסר

- ב. תוכן ♦ לכידות (נושא אחד) – התוכן טוב סביב רעיון אחד – סוגי אלימות
- ♦ רצף הגיוני – תקין
- ♦ הרחבת המידע על-ידי הסבר – תקין
- ♦ דוגמאות מגוונות – תקין
- ♦ הצגת מידע מהותי ללא חזרות – תקין

- ג. שפה ♦ אוצר מילים תקני – השפה בה כתובה הפסקה הינה שפה מדוברת בה משולבים מילים וביטויים שאינם הולמים את השפה הכתובה.
- שימוש במילים מאזכרות – לא קיים ובמקום זאת מוצגות חזרות רבות על חלק המילים.
- ♦ שימוש במילות קישור – לא קיים, ועל כן הלכידות נפגמת.
- ♦ שימוש במשפט בעל מבנה תחבירי תקין – גם המבנה התחבירי אינו נשמר תמיד, כחלק מכתובה במשלב השפה המדוברת.

ארגון המידע להכללות - פתרון לפרג'י 4 צאמאזיס 91 - 94

◆ ב-1998 ביקרו בניו יורק 33 מיליון תיירים, ועד סוף 1999 יבקרו בה, לפי ההערכות, 34.3 מיליון, והם ישאירו בעיר לא פחות מ-14.5 מיליארד דולר.

ההכללה: תיירות / אמצעי כלכלה

◆ האמפייר סטייט בילדינג נבנה ב-1931, ועד 1954 הוא היה הבניין הגבוה בעולם. מעל ל-102 קומותיו מתנשאת אנטנה, אשר הוחלפה ב-1985. כתוצאה מכך התקצרה קומת הבניין בשישה מטרים, וכיום גובהו 443 מטרים בלבד.

ההכללה: מבנים ייחודיים

◆ בברודווי פועלים 38 תאטראות. בין יוני 1997 ליוני 1998 ביקרו בהם 11.5 מיליון בני אדם, והם שלשלו לקופות 557 מיליון דולר.

ההכללה: תיאטראות בעיר / כלכלה

◆ בכל שנה מצלמים בניו יורק כמעט 23 אלף ימי צילום ומדי יום נעשות בעיר בין 60 ל-90 הפקות טלוויזיה. בסך הכל השקיעה העיר ניו יורק בתעשיית הסרטים כ-2.5 מיליארד דולר, והחזר ההשקעות היה פי 1,027!

ההכללה: תעשיית הבידור

◆ קתדרלת יוחנן הקדוש האלוהי (The Devine Johne St.), המתנשאת לגובה של 183 מטרים, היא הקתדרלה הגותית הגדולה ביותר בעולם ובית התפילה הגדול ביותר בארצות הברית. הקתדרלה שנמצאת מאחורי הקמפוס של אוניברסיטת קולומביה וחולשת על שדרות אמסטרדם, התחילה להיבנות ב-1892. כשבנייתה תסתיים, היא עתידה להיות הכנסייה השלישית בגודלה בעולם.

ההכללה: מבני תפילה / מבנים ייחודיים

◆ יותר מ-83.5 מיליון נוסעים עברו ב-1997 בשלושת שדות התעופה המשרתים את ניו יורק-קנדי (JFK), לא גארדיה (La Guardia) וניוארק (Newark).

ההכללה: אמצעי תחבורה מחוץ לעיר